

Uwspółcześnienia

Aby uniknąć mylnego rozumienia tekstu, współcześniamy **interpunkcję** oraz **fleksję**, zastępując formy obowiązujące przed reformą ortografii z 1938 roku, np. w Msc. i N. lp. i lm. (np. bliskimi - bliskimi, tem - tym, mojem - moim itd.); wprowadzamy obowiązujące zasady dotyczące **pisowni łącznej i rozdzielnej** (np. zdawna, wrazbyście, wtedybym, któreby itp.); stosujemy się do współczesnej **pisowni joty** (np. harmonji - harmonii, miljony - miliony itd.). Niekiedy trzeba zmienić **nieortograficzną dziś pisownię** (np. tentent, marmór), ale w tekstach staropolskich i romantycznych do takich wyrazów dodajemy tylko **przypisy** (np. tentent - dziś: tętent). Wyrazy z dawnym **é (tzw. e pochylonym)** zastępujemy współczesnymi formami. Wyjątek stanowią przypadki, gdy sylaba z dawnym **é występuje w wygłosie wersu i łączy ją rym z innym wersem** (wówczas również inne wyrazy z é, pełniące w zdaniu podobną funkcję do wyrazu rymującego się są zachowywane w dawnej formie fleksyjnej).

Przy podejmowaniu decyzji o tym, czy współcześniać tekst, czy dodawać przypisy, należy brać pod uwagę wiek przyszłych czytelników (poziom nauczania zapisany w DC). Uczniowie pierwszych klas szkoły podstawowej powinni mieć jak najbardziej „przejrzysty” językowo tekst. Starsi mogą zmierzyć się z historią języka.

Wszystkie zmiany są opisywane w zakładce „komentarze” i będą dostępne na stronie Wolnych Podręczników (spr. np. komentarze do „Królowej Śniegu” Andersena, gdzie zmiany są liczne i najdokładniej jak dotąd opisane). Obecność opisu wprowadzonych zmian stanowi wymóg filologiczny dla wydania internetowego zamieszczanych na naszej stronie tekstów.

Schemat noty edytorskiej o współcześnieniach

uwspółcześnienia (0.4; wybrane **przykłady** typowych i charakterystycznych zmian)

- interpunkcja:
- fleksja:
- pisownia joty:
- pisownia łączna i rozdzielna:
- pisownia wielką literą:
- składnia:
- szyk wyrazów:
- ubezdźwiecznienia:
- zmiany leksykalne (w tym **ortograficzne**):
- ponadto dokonano następujących zmian:

Przykłady współcześnień zapisanych w komentarzach

Podany schemat notatki o współcześnieniach należy oczywiście wypełnić przykładami:

uwspółcześnienia (0.4; wybrane **przykłady** typowych i charakterystycznych zmian)

- interpunkcja:

Przeciwnie, rad bym był ruszyć w szeroki świat, napatrzeć się ludziom i krajom, oraz zaznać wszelakich przygód. -

Przeciwnie, rad bym był ruszyć w szeroki świat, napatrzeć się ludziom i krajom oraz zaznać wszelakich przygód.

(...) wrażenie nauk ojca pierzchło, i jałem na nowo snuć marzenia, unoszące mnie daleko za lądy i morza (...) -

(...) wrażenie nauk ojca pierzchło i jałem na nowo snuć marzenia unoszące mnie daleko za lądy i morza (...)

- fleksja:

Zmodernizowano końcówki fleksyjne wyrazów w narzędniku i miejscowniku l. poj. r. ż. i r. n. oraz narzędniku l. mn.: -em, -emi; np.

w zaklętem - w zaklętym

(o) tem (pięknie) - tym

niem - nim

niczem - niczym

towarzyskiem - towarzyskim

poczem - po czym

przedewszystkiem - przede wszystkim

mię - mnie

swoję – swoją

patrzała - patrzyła (z dwóch form dopuszczalnych wybrano tę o mniej archaicznym brzmieniu)

aniołkowie głąskali - aniołki głąskały (uwspółcześniono formę archaiczną)

biegnać - biec

rajskimi uśmiechy - rajsłkimi uśmiecłami

- pisownia joty:

Uwspółcześniono pisownię przyswojonych wyrazów obcego pochodzenia z jotą: np.

lilij - lili

miljony - miliony

liberji - liberii

komedy - komedia

historja - historia

waryacye - wariacje

- pisownia łączna i rozdzielna:

przytym – przy tym

przedemną - przede mną

z pod - spod

z tąđ - stąd

z nad - znad

strzedz - strzec

poczem - po czym

przedewszystkiem - przede wszystkim

Konsekwentnie uwspółcześniono pisownię z -by np.

wtedyby - wtedy by

któryby - który by

- pisownia wielką literą:

(...) przy drzwiach go dopadłszy, Boże drogi! czegośmy mu nie nagadały! jakimśmy go miłymi,

serdecznymi słowy nie osypały! -

(...) przy drzwiach go dopadłszy, Boże drogi, czegoś mu nie nagadały! Jakimiś miłymi, serdecznymi słowy nie osypały!

- składnia:

na kawałku, który wolnym został - na kawałku, który został wolny

- szyk wyrazów:

na kawałku, który wolnym został - na kawałku, który został wolny

wydawało mu się mądrzem i doskonałem - wydawało mu się mądre i doskonałe (w związku ze zmianą rzędu czasownika)

- ubezdźwięcnienia:

z pod - spod

z tąd - stąd

strzedz - strzec

nizkim - niskim

- zmiany leksykalne (w tym 'ortograficzne):

ogładnęła - obejrzała (zamieniono regionalizm małopolski na formę ogólnopolską)

kędy - gdzie (zastąpiono słowo archaiczne współczesnym)

Eskimka - Eskimoska (zmiana zgodnie ze współczesną formą)

niema - nie ma

owdzie - ówdzie

strzedz - strzec

módz - móc

wziąć - wziąć

nizkim - niskim

passya - pasja

radle - rondle

- ponadto dokonano następujących zmian:

mówić prawdę, choćby przykrą była - mówić prawdę, choćby była przykra

Dokonano zmiany w zakresie składni (przykrą - przykra) oraz szyku zdania, ponieważ tekst jest skierowany do dzieci z pierwszych lat szkoły podstawowej i należy zadbać o jego klarowność językową. Decyzję o daleko idącej modyfikacji tekstu przesądziło również to, że w tym przypadku mamy do czynienia z tłumaczeniem, a nie oryginalnym tekstem polskim

Przywrócono zgodnie z oryginałem imiona głównych bohaterów - Kaj i Gerda, zamiast: Jaś i Marysia.

Przyglądając się przykładowej nocie o uwspółcześnieniach **warto zwrócić uwagę** na następujące kwestie:

- Zazwyczaj nie spotyka się wszystkich typów zmian w jednym tekście - w takim wypadku niektóre kategorie wyszczególnione w schemacie po prostu opuszczamy w opisie (przykłady dla poszczególnych kategorii uwspółcześnień w podanym tu przykładowym opisie zostały zebrane z wielu utworów).

- Niektóre przykłady uwspółcześnień pojawiają się w dwóch kategoriach, np.: z tąd - stąd (ubezdźwięcnienie i zmiana z zakresu zasad pisowni łącznej/rozdzielnej); poczem - po czym (pisownia łączna/rozdzielna oraz zmiana z zakresu składni); strzedz - strzec (ubezdźwięcnienie i ortografia).

- Poszczególne przykłady typów zmian zostały oddzielone enterem, żeby zwrócić uwagę na to, że jedna kategoria uwspółcześnień obejmuje wiele typów zmian (tak jest np. w przypadku uwspółcześnień fleksji)

- Gdzieniedzie w nawiasach przy przykładach podano uzasadnienie decyzji o uwspółcześnieniu, ponieważ racje przemawiające za dokonaniem jakiejś zmiany mogą być dyskusyjne albo niekonieczne w sposób oczywisty widoczne w podanym przykładzie.

Zmiany wprowadzane automatycznie

Jeśli uwspółcześnień jest wiele, można wprowadzić je automatycznie. Typowe zmiany należy opisać i przekazać inną informację o nich.

Uwspółcześnienia zastąpione „z automatu”:

Przykłady tu przytoczone dotyczą „Ojca Goriot” Balzaca. W tekście tłumaczenia wprowadzono znaczne zmiany, a części z nich nie trzeba było wprowadzać ręcznie, ale przez funkcję "znajdź - zastąp".

Eugeniusz – Eugeniusz

mię – mnie

lubo – choć

excelencya – ekscelencja

excelencyi – ekscelencji

téj – tej

tém – tym

swéj – swej

swém – swym

jedném – jednym

jéj – jej

czém – czym

poczém – po czym

samem – samym

niéj – niej

niemi – nimi

któremi – którymi

jakiem – jakim

niczém – niczym

od razu – od razu

zato – za to

wszystkiemi – wszystkimi

innemi – innymi

zwolna – z wolna

każden – każdy

wszystkiém – wszystkim

sarnę – samą

innemi – innymi

każdem – każdym

zadowolni – zadowol

[potem mogą być różne końcówki, chodzi o usunięcie cząstki -ni-]

fizyognom – fizjonom [plus różne końcówki fleksyjne]

któreby – które by

wice-hrabina – wicehrabina

wice-hrabiny – wicehrabiny

Anastazy – Anastazja

Anastazyi – Anastazji
prytém – przy tym
pryczém – przy czym
poczém – po czym
po za – poza
z pod – spod
był-to – był to
swoję – swoją
było-to – było to
wszystkiémi – wszystkimi
Vautrin' – Vautrin [potem różne końcówki, ale bez apostrofu]
Goriot' – Goriot [jw.]
Rastignac' – Rastignac [jw.]
Bianchon' – Bianchon [jw.]
Był-to – Był to
odrazu – od razu
Ztąd – Stąd
Ztamtąd – Stamtąd
nie prawdaż – nieprawdaż
sam-na-sam – sam na sam
Jakób – Jakub
pocichu – po cichu
zcicha – z cicha
Jak-to – Jak to
jak-to – jak to
paryzk – parysk [+różne końcówki -i, -a, -imi, itd.]
francuzk - francusk [jw.]

Uwspółcześnienia w tłumaczeniach

Znaczne zmiany zostały wprowadzone np. w „Ojcu Goriot” Balzaca. Tekst był dawnym tłumaczeniem, a autor nie tak znaczący, jak np. Mickiewicz, tłumacz „Giaura”.